

**Яблонська Діана Олексіївна**  
*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,  
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янчука»*

**Науковий керівник:**  
**Красовська Ольга Олександрівна,**  
*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти  
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янчука»*

## **РОЛЬ ПРИНЦИПІВ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗА В. О. СУХОМЛИНСЬКИМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

В. Сухомлинський, видатний український педагог, письменник та мислитель, зробив неоціненний внесок у розвиток педагогічної науки та практики. Його педагогічна спадщина охоплює широкий спектр питань, серед яких особливе місце займає проблема естетичного виховання. В. Сухомлинський розглядав естетичне виховання як невід'ємну складову всебічного розвитку особистості, надаючи йому виняткового значення у формуванні духовно багатой, гармонійної та творчої людини.

У своїх працях, зокрема "Серце віддаю дітям", "Павлиська середня школа", "Народження громадянина", В. Сухомлинський розкриває сутність естетичного виховання як цілеспрямованого процесу формування у дитини здатності сприймати, розуміти, цінувати та створювати прекрасне в житті та мистецтві. Він вважав, що естетичне виховання не обмежується лише ознайомленням з мистецтвом чи розвитком художніх здібностей, а охоплює всі сфери життєдіяльності дитини, впливаючи на її світогляд, моральні переконання та поведінку [1].

В. Сухомлинський підкреслював, що естетичне виховання починається з розвитку здатності дитини бачити красу навколишнього світу. Він писав: "Краса - це кров і плоть людяності, добрих почуттів, сердечних відносин". Педагог вважав, що саме через сприйняття краси природи, людських взаємин, праці та мистецтва дитина вчиться розуміти та цінувати прекрасне, розвиває свою емоційно-чуттєву сферу.

Особливе значення В. Сухомлинський надавав ролі мистецтва в естетичному вихованні. Він розглядав мистецтво як потужний засіб впливу на духовний світ дитини, її емоції та почуття. На думку педагога, спілкування з мистецтвом не лише розвиває естетичні смаки та уподобання, але й сприяє формуванню моральних якостей, розширює світогляд, розвиває уяву та творче мислення.

У своїй педагогічній практиці В. Сухомлинський приділяв велику увагу створенню естетично-розвивального середовища в школі. Він вважав, що оточення дитини має бути наповнене красою, яка стимулює естетичні

переживання та спонукає до творчості. У Павлиській середній школі, де працював В. Сухомлинський, були створені куточки краси, зелені класи, мистецькі майстерні, які сприяли естетичному розвитку учнів.

Важливим аспектом естетичного виховання у педагогічній системі В. Сухомлинського було залучення дітей до активної творчої діяльності. Він вважав, що кожна дитина має творчий потенціал, який необхідно розвивати через різноманітні види мистецької діяльності: малювання, ліплення, музикування, театралізацію, літературну творчість. Педагог наголошував: "Творчість дітей - це глибоко своєрідна сфера їхнього духовного життя, самовираження і самоствердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дитини".

В. Сухомлинський розглядав естетичне виховання не як окрему галузь педагогічної роботи, а як невід'ємну частину цілісного процесу формування особистості. Він наголошував на тісному взаємозв'язку естетичного виховання з іншими напрямками виховної роботи, зокрема з моральним, трудовим, інтелектуальним вихованням. На думку педагога, естетичне виховання сприяє формуванню моральних якостей, розвиває інтелектуальні здібності, стимулює пізнавальну активність, виховує любов до праці [2].

Значення естетичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського полягає в тому, що воно розглядається як важливий чинник гармонійного розвитку особистості. Педагог вважав, що естетичне виховання допомагає дитині не лише сприймати красу, але й жити за законами краси, створювати прекрасне у всіх сферах життя.

В. Сухомлинський підкреслював роль естетичного виховання у формуванні емоційного інтелекту дитини. Він вважав, що розвинена емоційно-чуттєва сфера є основою для успішного навчання та соціалізації. Педагог писав: "Без емоційного підйому неможливий нормальний розвиток клітин дитячого мозку. З емоційністю пов'язані й фізіологічні процеси, що відбуваються в дитячому мозку: в моменти напруженості, підйому, захоплення відбувається посилене харчування клітин кори півкуль".

Особливу увагу В. Сухомлинський приділяв ролі естетичного виховання у формуванні світогляду учнів. Він вважав, що через сприйняття та створення прекрасного дитина вчиться розуміти світ у всій його складності та різноманітності, формує власну систему цінностей та переконань. Педагог наголошував на важливості розвитку естетичних почуттів як основи для формування високих моральних якостей та громадянської позиції.

У контексті естетичного виховання В. Сухомлинський надавав великого значення розвитку мовлення учнів. Він вважав, що мова є не лише засобом спілкування, але й джерелом естетичної насолоди. Педагог розробив систему роботи з розвитку мовлення, яка включала створення казок, опис природи, складання віршів. Ця діяльність, на думку В. Сухомлинського, не лише розвивала мовленнєві навички, але й сприяла естетичному та інтелектуальному розвитку учнів [1].

Важливим аспектом естетичного виховання у педагогічній системі В. Сухомлинського було формування естетики поведінки та людських взаємин.

Він вважав, що справжня краса проявляється не лише в зовнішніх формах, але й у вчинках, ставленні до інших людей, у праці. Педагог прагнув виховати в учнів розуміння краси людських взаємин, заснованих на повазі, доброті, чуйності. В. Сухомлинський надавав великого значення естетиці праці в процесі естетичного виховання. Він вважав, що праця має бути не лише продуктивною, але й красивою. Педагог прагнув розкрити перед учнями красу творчої праці, радість від створення корисного та прекрасного своїми руками. У Павлиській школі були організовані трудові майстерні, де учні не лише опановували різні ремесла, але й вчилися бачити та створювати красу в процесі праці. Значення естетичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського також полягає в тому, що воно розглядається як важливий засіб індивідуалізації освітнього процесу. Педагог вважав, що через мистецтво та творчу діяльність можна розкрити індивідуальність кожної дитини, допомогти їй знайти свій шлях самовираження та самореалізації.

В. Сухомлинський підкреслював важливість естетичного виховання для розвитку критичного мислення та формування естетичних оцінок. Він вважав, що здатність аналізувати, оцінювати та інтерпретувати твори мистецтва сприяє розвитку аналітичних здібностей, вчить дітей мислити самостійно та формувати власні судження [4]. У своїх працях В. Сухомлинський наголошував на необхідності створення естетично-розвивального середовища не лише в школі, але й у сім'ї. Він вважав, що естетичне виховання має починатися з раннього дитинства і бути спільною справою школи та сім'ї. Педагог розробив рекомендації для батьків щодо естетичного виховання дітей, підкреслюючи важливість спільного сприйняття краси природи, читання художньої літератури, відвідування культурних закладів.

Таким чином, сутність естетичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського полягає у цілеспрямованому та систематичному формуванні здатності людини сприймати, розуміти, цінувати та створювати прекрасне в усіх сферах життя. Значення естетичного виховання, за В. Сухомлинським, виходить далеко за межі просто розвитку художніх смаків чи творчих здібностей. Воно розглядається як важливий фактор всебічного розвитку особистості, що впливає на формування світогляду, моральних якостей, інтелектуальних здібностей та емоційно-чуттєвої сфери дитини.

Педагогічні ідеї В. Сухомлинського щодо естетичного виховання залишаються актуальними і в контексті сучасної освіти. Вони створюють міцне підґрунтя для розробки інноваційних підходів до естетичного виховання, які відповідають вимогам сучасного суспільства та враховують індивідуальні потреби кожної дитини. В. Сухомлинський розглядав естетичне виховання не як ізольований процес, а як невід'ємну частину цілісного розвитку особистості. У своїх працях він неодноразово підкреслював тісний взаємозв'язок естетичного виховання з іншими аспектами формування особистості, зокрема з моральним, інтелектуальним, трудовим та фізичним вихованням.

Взаємозв'язок естетичного та морального виховання займає центральне місце в педагогічній системі В. Сухомлинського. Педагог вважав, що краса і мораль нерозривно пов'язані, і що естетичне виховання є потужним засобом

формування моральних якостей особистості. Він писав: "Краса - це кров і плоть людяності, добрих почуттів, сердечних відносин". Сухомлинський наголошував, що через сприйняття та створення прекрасного дитина вчиться розуміти добро, співчувати, виявляти гуманність.

*Таблиця 1.1.*

**Взаємозв'язок естетичного та морального виховання за  
В. Сухомлинським**

| <b>Аспект<br/>виховання</b> | <b>естетичного</b> | <b>Вплив на моральний розвиток</b>                      |
|-----------------------------|--------------------|---------------------------------------------------------|
| Сприйняття краси природи    |                    | Формування любові до живого, екологічної свідомості     |
| Вивчення мистецтва          |                    | Розвиток емпатії, розуміння людських емоцій та почуттів |
| Творча діяльність           |                    | Виховання працелюбності, відповідальності, колективізму |
| Естетика поведінки          |                    | Формування культури спілкування, поваги до інших        |

Естетичне виховання, на думку В. Сухомлинського, тісно пов'язане з інтелектуальним розвитком. Педагог вважав, що здатність сприймати та створювати прекрасне стимулює пізнавальну активність, розвиває уяву, образне та критичне мислення. Він писав: "Красу можна пізнати розумом, серцем, руками - але найголовніше - її треба пізнати працею". В. Сухомлинський розробив систему "уроків мислення на природі", які поєднували естетичне сприйняття навколишнього світу з розвитком мислення та мовлення учнів [15].

*Таблиця 1.2.*

**Взаємозв'язок естетичного виховання та інтелектуального розвитку  
за В. Сухомлинським**

| <b>Форма<br/>виховання</b>   | <b>естетичного</b> | <b>Вплив на інтелектуальний розвиток</b>           |
|------------------------------|--------------------|----------------------------------------------------|
| Спостереження за природою    |                    | Розвиток спостережливості, аналітичних здібностей  |
| Створення казок та оповідань |                    | Розвиток творчого мислення, мовлення               |
| Аналіз творів мистецтва      |                    | Формування критичного мислення, естетичних суджень |
| Музичне виховання            |                    | Розвиток слухової уваги, пам'яті, почуття ритму    |

Особливу увагу В. Сухомлинський приділяв взаємозв'язку естетичного та трудового виховання. Він вважав, що праця може і повинна бути джерелом естетичної насолоди. У Павлівській школі були створені умови, де діти не лише опановували різні трудові навички, але й вчилися бачити красу в процесі та результатах праці. Педагог писав: "Радість праці - це краса буття; пізнаючи цю

красу, дитина переживає почуття власної гідності, гордість від усвідомлення того, що труднощі подолані". В. Сухомлинський також підкреслював зв'язок між естетичним та фізичним вихованням. Він вважав, що фізична культура має не лише оздоровче, але й естетичне значення. Педагог прагнув розкрити перед учнями красу людського тіла в русі, естетику спортивних змагань. Він писав: "Фізична культура - це передусім профілактика хвороб, але я б назвав її і шляхетною справою облагородження людини, виховання в ній почуття краси".

Важливим аспектом у працях В. Сухомлинського є взаємозв'язок естетичного виховання та розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості. Педагог вважав, що естетичне виховання сприяє формуванню емоційного інтелекту, здатності розуміти та виражати власні почуття, співпереживати іншим. Він писав: "Без емоційного підйому неможливий нормальний розвиток клітин дитячого мозку. З емоційністю пов'язані й фізіологічні процеси, що відбуваються в дитячому мозку: в моменти напруженості, підйому, захоплення відбувається посилене харчування клітин кори півкуль" [4].

В. Сухомлинський також наголошував на взаємозв'язку естетичного виховання та формування світогляду учнів. Він вважав, що через сприйняття та створення прекрасного дитина вчиться розуміти світ у всій його складності та різноманітності, формує власну систему цінностей та переконань. Педагог писав: "Краса - це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся до самого себе". У контексті взаємозв'язку естетичного виховання з іншими аспектами розвитку особистості, В. Сухомлинський приділяв велику увагу ролі мистецтва. Він вважав, що мистецтво є потужним засобом впливу на всі сфери особистості - інтелектуальну, емоційну, моральну. Педагог писав: "Мистецтво - це час і простір, в якому живе краса людського духу. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу" [4].

Підсумовуючи, можна сказати, що в працях В. Сухомлинського естетичне виховання постає як інтегральний компонент цілісного процесу формування особистості. Воно тісно пов'язане з моральним, інтелектуальним, трудовим, фізичним вихованням, розвитком емоційно-чуттєвої сфери та формуванням світогляду.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Авторська школа в Україні: третя хвиля відродження. За заг. ред. Кириленко, С. та ін. Київ: видавництво «Альфа-Віта Груп», 2021. 196 с. URL: <https://imzo.gov.ua/2020/10/28/avtors-ka-shkola-xxi-stolittia-tretia-khvylya-vidrozhennia-v-nezalezhniy-ukraini/>
2. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. К., 2008. 848 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. / За ред. Дзеверіна О. Г. – К.: Радянська школа, 1979. – Т.3. – 669 с.